

Milica Mićić Dimovska

TE PROMOCIJE...

Te promocije, promocije u starim nacionalnim ustanovama! Uvek prigodne i pomačio uspavljajuće, baš kao i ova u Forumu srpskom koja se upravo održava. Sama pristojnost i ozbiljnost, sa sveštu učesnika da ih mesto i vreme obavezuju, i ovaj put, naročito ovaj put.

Autor knjige o kojoj se govorilo, Teodor Domazet, slušao je pohvale o sebi, očekivane, kao i uvek na promocijama. Ali, pažnja mu je popustila, iako mu je na licu i dalje izraz prisutnosti, rutinske. Privlače ga efemernosti, nameću mu se. Šake... šake njegovog kolege, jedna čvrsto priljubljena za sto, kao da se odupire svom snagom o drvenu površinu, politiranu, sjajnu, i druga koja u vazduhu drži papir, zgrčena, vidi se burma na domalom prstu, svetlucavi polumesec. Papir mu podrhtava. Glas, ne. Čuje ga, glas Jovana Žarkovića, ne više reči, samo glas koji se odvojio od reči emituje, šta, šta, šta? Omalovažavanje, uprkos pohvalama. Politiran glas, klizav.

Kao da on to ne zna, kao da nije znao još dok ga je molio da govorí o njegovoj knjizi "Dobrotvori Foruma srpskog", koja sad stoji nadomak Žarkovićeve šake, oslonjena na žičani podupirač, licem okrenuta publici. Moja slabost, čačkanje po kulturnoj istoriji, njegova, po književnim delima. Čistunac. Kritičar. Jedva ga je privoleo. "Ti si takođe član Foruma srpskog", uhvatio ga je na to.

"Duh... zajedništva među našim ljudima u prošlosti", razabrao je. Izrazi su mu oovremenski, politički čak. Oseti olakšanje zbog te Žarkove slabosti. On nikada ne bi rekao "duh zajedništva", već ... tražio je po memoriji. "Duh koji za polzu i slavu narodnu diše". To je to. Uživao je u starinskim izrazima, slavenosrbskom jeziku ugarskih Srba, koji on uspeva da vaskrsne bar u prigodnim situacijama kada se slavio vek i po Foruma ili sto godina useljenja u ovo zdanje, u ovaj hram u kojem se sada odvržava promocija njegove knjige...

Teodor Domazet je bio duboko vezan za zgradu Foruma srpskog, kao što je, uostalom, voleo sve Forumove zadužbinske zgrade (od njih je nekada uredno pristizala renta, dok nisu nacionalizovane), u jednoj, onoj na Beogradskom keju, imao je stan. Peške je dolazio u Forum, kroz Dunavsku ulicu, zatim pored Saborne crkve, i već na ulazu u Pašićevu spazio bi to ispuštenje na zgradi Foruma, s polukubetom pokrivenim bakrom, i tri uzana prozora, taj vidikovac vizantijski, iznad kojeg se ugnezdila kupola s kočopernom krestom tornjića, razigranog, emotivnog, za razliku od strogog dostojanstvenog izgleda ostalog dela fasade. Antički zabat natkriljavao je glavni ulaz, a u frizu ispod zabata beše uklesano rimskom kapitalom u cirilici: Forum srpski.

U unutrašnjosti zgrade dočekivale su ga mermerne stepenice, boje bele kafe s ponekim pramenom skorupa u njoj, hladio je ruke na glatkoj ogradi, i onda bi na prvom spratu cipelama ugazio u meki sag, višnjikast, i pratilo ga sve do ove male sale za sednica koju je on odabrao za svoju promociju umjesto svečane sale. Bila je intimnija, a ipak dovoljno značajna. Tridesetak stolica je poređano oko stolova

spojenih tako da obrazuju potkovičast niz. On je zamolio osoblje iz čajne kuhinje da stave na stolove nekoliko flaša mineralne vode i čaše. Napolju je vladala žega neuobičajena za septembar. Prozori su bili zatvoreni, zavese navučene, a teška vrata otvorena tako da je iz hodnika pristizao hladan, pomalo podrumski vazduh. Gorelo je svetlo, neonsko, skriveno u plitkim nišama na tavanici. Bez senki, mlečno, i sve je delovalo ušuškano, i slike u ramovima od pozlaćenog gipsa s ukrasima u obliku raznih plodova, najviše žira, šišarke i grozda. Slike dobrih majstora...

Zidni sat je takođe imao svoju vrednost, izrađen u bidermajer stilu, s furnirom boje meda na ormariću kroz čija se zastakljena vratanca video mesingani disk klatna u postojanoj blagoj zanjihnosti, i tegovi, teški, nepokretni. Na vrhu beše tanjur sata išaran ciframa, a par kazaljki podsećao je na komade kakvog eksentričnog escajga, escajga kojim se tranzира vreme, profano vreme prolaznosti, dok je ono, ab origine vreme, onih stopedeset godina trajanja Foruma srpskog postalo za njega, Teodora Domazeta, sveto vreme, mitsko vreme. On je našao taj sat u kupoli Forum-a, sasvim slučajno, voden željom da zaviri u taj prostor, da mu nijedan pedalj Forumove zgrade ne ostane nepoznat. Bio je pun golubijeg izmeta, a sat je ležao pod starom sargijom kao pod pokrovcem. Kad ga je podizao, vratanca su se otvorila. Iz ormarića je iskliznulo teško mesingano klatno, ozledivši mu članak na nozi, na pozadini klatna je pisalo, uokvireno maslinovim grančicama: "Tempus edex rerum" (Vreme proždire stvari), taj tekst beše kao neki post scriptum na mnogim starijim satovima.

Teodor Domazet je priznavao sebi da više razume stvari od ideja, materijalni, opipljivi vid prošlosti Foruma srpskog nego onaj čisto duhovni koji se mogao pratiti u istorijskom delovanju Foruma kao kulturne institucije i opštenarodnog društva. To je prepuštao svome kolegi Jovanu Žarkoviću koji je procenjivao Forum srpski na osnovu toga se odnosio prema bunama, ratovima, književnim strujama i jezičkim reformama.

Bliža od Jovana Žarkovića bila mu je Emilija Radovanović u svojoj strasnoj posvećenosti folkloru, odnosno narodnoj književnosti. Ona je prva govorila o njegovoj knjizi. Razneženo i patetično, kao što je i očekivao. Jedno kratko vreme u prošlosti Emilija mu je bila ljubavnica.

Ugleda je kako se vraća za binu, bila je za trenutak napustila salu, i sad se provalčila između stolova, izvinjavajući se kolegama koje je svojim prolaskom primorala da se pomere, izvinjavala im se s nekom veselošću u glasu, kao da je svima priuštila malo zabave, iskušavajući njihovu ozbiljnost. Ali, predsednika Foruma je pažljivo zaobišla, primeti Teodor. Predsednika i akademika Đorđa Orthorca, toliko manjenog od starosti, da mu je stolica došla prevelika, izgubio se u njoj, pognut, prstom uprtim u čelo, kao da duboko razmišlja o nečem. A možda samo podupire glavu da mu ne klone od pospanosti. Koliko je već godina predsednik?, upita se Teodor. Isto koliko i ja potpredsednik, dva mandata.

Od Emilije se širio miris borovih iglica, mora da se u toaletu isprskala njime. Na usnama joj se sijao nov sloj karmina. Sedajući pored njega, ona mu šapnu "Tu sam", utešno, kao da je on patio za vreme njenog odsustva. Nametala mu se postojano, iako diskretno, godinama.

Jovan Žarković zbog nečeg opominjuće povisi glas. Teodor se trgne, naprežući se da ponovo uhvati nit izlaganja:

"Okovan u tesne okvire fondova svojih dobrotvora, Forum srpski je stagnirao, bez života ideja, pazeći samo na glavnice i kamate..."

Opet to omalovažavanje. Pratio je Žarkovića, prozirao ga je. Nije oprštao dobrotvorima na njihovim zadužbinama. Nije zaboravljao klasne razlike... Zna on kakve... Siromašni došljaci iz pasivnih krajeva, kolonisti. Za razliku od njega koji je pripadao gradskom plebsu, sitnočinovničkom, pomalo poltronском, koji nije mrzeo nemeše i buržuje. Seti se svoje majke koja je šila po kućama otmenih novosadskih familija, propalih nakon pobjede revolucije i narodnooslobodilačke borbe. Sve im beše konfiskovano, ali su u držanju zadržali gospodstvo, gotovo zavereničko. Behu podstanari u svojim rođenim kućama. Vodila ga je, na primer, kod gospodice Avramović, u njen stan na poslednjem spratu palate Progres, u samom centru grada. Dok su se vozili liftom ona mu je šaputala kako je palata Progres cela celcata pripadala dedi po majci gospodice Avramović, i kako je ona naslednica najmanje jednog celog sprata. "Ako ne i čitave palate, ali joj to ova vlast ne priznaje i sad sedi u garnsonjeri. A ima stvari toliko da ne zna šta će s njima", slušao je majčin poverljiv glas dok su žurili terasom čiji je ostali deo vijugao kao puzavica dvorišnom fasadom zgrade od prvog do poslednjeg sprata. Seća se tih stvari o koje je morao da se očeše jer su zakrčivale prolaz, delova nameštaja prekrivenih mušemama i pamučnim dekama koje su već bile pocepane i kroz čije rupe su se promajljale lavlje šape, sa kandžama, na rukohvatima i nogama fotelja, a na vrhovima ormana, na njegovim zabatima lavlje glave sa očima koje su lenjo, pospano škiljile. Politura beše načeta, potklobučena od vlage. I onda je još, kao dečak, osećao žalost zbog tog propadanja. Unutra, u stanu gospodice Avramović njegova mati se ponašala komotno, stručno prebirajući po materijalima koje bi joj iz neke fioke iznela nepriznata naslednica palate Progres. Pozvala bi ga da opipa nežnu, sklisku tkaninu raširenu preko stola, govoreći: "Vidiš li ovo? To je satendišes, predratni." I on bi ga opipao sa uživanjem. Njegova mati vadila je iz svoje torbe šnitove i radl s reckavim točkićem kojim je precrtavala krov sa hartije na svilu, zatim bi makazama marke solingen (takođe predratnim, jer ona je i pre rata išla po kućama i šila) sekla materijal. I odmah ga fircala. Gospodica Avramović ju je gledala s divljenjem, zahvalno, prijalo joj je društvo odanih njoj, svih onih koji se sećaju ko su bili u Novom Sadu Avramovići nekada. Stajala bi na probi, poslušno podignutih ruku uvis, čekajući da joj odgore preko glave njegova mati navuče tek skrojenu i ufircanu haljinu, kao kukuljicu. On nije smeо da vidi gospodicu razodevenu, bio bi poslat u kuhinju, ali bi ipak provirio kroz ključaonicu čudeći se kako neko može biti tako mršav i tako beo kao gospodica Avramović koja je u to vreme kad je on bio dečak, mogla imati četrdesetak godina.

Njegova mati je čuvala platnenu kesu punu parčića raznih tkanina koji bi joj preostali nakon krojenja. On je krišom vadio te šarene krpice da ih sortira kao biljke u herbariju imenujući ih znalački: satendišes, muslin, organdin, puplin, žerzej, krep, brokat... Voleo je materijale pasionirano. Kao i stilski nameštaj, slike starih majstora, razne raritete, među njima i knjige...

Izmenjeni glas Jovana Žarkovića, spušten za oktavu, privuče mu pozornost. Znači da je pri kraju izlaganja, pomisli i opet natera sebe da se usredsredi na slušanje:

"Zasluga je ove knjige što je iz zaborava otrgla mnoge naše ljudi bez čije finansijske pomoći Forum srpski ne bi opstao u vremenima pod tuđinskom vlašću, dobrotvore kojima dugujemo zahvalnost iako sa svešću da je njihova darežljivost ponekad bivala i čin sujeti, želje da izadu iz anonimnosti, ali i čin iskupljenja za svoje bogatstvo. Danas je Forum srpski državna..."

"Državna", nije mogao da ne kaže to, pomisli Teodor. Znao je kako će mu parati i pre nego što je do kraja saslušao Žarkovića. Plima rečenica, očekivao ju je. U nadahnuću, dolazile su mu. Držao ih je u pripravnosti, kao zapete puške, takt ga je opominjao da se smiri, da se prvo zahvali kolegama na lepim rečima i publici na strpljenju, pa tek onda...

Udahnuo je duboko. Sa svešću da pogoda u samu suštinu, izgovori moto svoje knjige, misao pozajmljenu od Turgenjeva, "samo onaj daje ko od sebe uzima", kao aluziju na Žarkovićevu isticanje državne darežljivosti, funkcionerske.

Zatim se prepusti jezičkoj plimi, sladostrasnoj, oponašajući manir starih zaveštaja. "Bez svake ine koristi razve one koja u serdu zlobu prezire i hulenja ništa ne sluša", nije mogao da se seti kome je pripadala ta rečenica. U svakom slučaju, nekom od donatora o kojima je pisao u svojoj knjizi.

- odlomak iz romana -